

Aktuella frågor

Om svenskt äktenskapsförords rättsverkan efter att svensk rätt slutat vara tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden

Enligt 4 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden skall, om makarna inte i enlighet med lagens 3 § skriftligen avtalat om tillämplig rättsordning, parets förmögenhetsförhållanden regleras av lagen i den stat där de tog hemvist när de gifte sig. Till skillnad från det som gällde före 1990 års lags tillkomst förblir den tillämpliga rättsordningen dock inte alltid densamma under hela äktenskapet. Makarna kan således även efter äktenskapets ingående avtala att lagen i en annan stat, där någon av dem har hemvist eller är medborgare, skall tillämpas. Av större praktisk betydelse är att om båda makarna tar hemvist i en annan stat och är bosatta där i minst två år (i vissa specialfall t.o.m. omedelbart efter hemvistbytet) så är det lagen i deras nya hemvistland som skall tillämpas, detta i princip även beträffande tillgångar som de ägt före hemvistbytet.

Lagstiftaren har i detta sammanhang emellertid även tänkt på de fall där makarna innan den nyvalda lagen eller det nya hemvistlandets lag blivit tillämplig företagit rättshandlingar, exempelvis upprättat äktenskapsförord, avseende sina förmögenhetsförhållanden. Rättshandlingen kan ha företagits med sikte på ett (förestående) byte av land, men oftast torde det röra sig om rättshandlingar företagna lång tid dessförinnan, då någon flyttning

överhuvudtaget inte var påtänkt. Enligt 5 § i 1990 års lag är en rättshandling mellan makar avseende deras förmögenhetsförhållanden giltig, om den stämmer överens med den lag som var tillämplig på dessa förhållanden när rättshandlingen företogs. Detta torde normalt innebära att makarnas enligt sistnämnda lag gällande äktenskapsförord fortsätter att gälla utan att påverkas av ett senare byte av tillämplig rättsordning.¹

Antag exempelvis att ett svenskt och i Sverige alltsedan vigseln stadigvarande bosatt par upprättar ett enligt svensk rätt giltigt äktenskapsförord, enligt vilket all egendom skall vara enskild. Tar de sedan hemvist i Ruritanien och förblir bosatta där i två år så skall i den svenska internationella privaträttens ögon visserligen i princip ruritansk rätt tillämpas på deras äktenskapliga förmögenhetsförhållanden, men eftersom detta endast gäller sådant som inte regleras i det fortsatt gällande äktenskapsförordet blir den ruritanska rättens verkan mycket begränsad. Att äktenskapsförordet fortsätter att gälla uppfattar jag

¹ Beträffande internordiska förhållanden föreskrivs dock i 3 c § andra stycket förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, i dess lydelse enligt SFS 2007:522, att giltigheten av bestämmelserna i ett äktenskapsförord skall bedömas enligt "den lag som skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden när frågan blir aktuell". SFS 2007:522 träder i kraft den dag regeringen bestämmer, vilket i skrivande stund ännu inte har skett. Den internordiska regleringen behandlas inte närmare i denna artikel.

nämligen så att egendomen även i fortsättningen helst bör behandlas i enlighet med de *svenska* reglerna om enskild egendom och inte som något slags motsvarande egendom i den ruritanska rättsordningen (om denna överhuvudtaget känner till ett liknande rättsinstitut).² Ett "heltäckande" äktenskapsförord, som förklarar all egendom vara enskild, torde oftast t.o.m. kunna anses innefatta en gällande skriftlig (låt vara indirekt) överenskommelse i enlighet med lagens 3 § om att svensk lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.³

Saken kan vara mera komplicerad i de icke sällsynta fall där äktenskapsförordet förklarar endast vissa tillgångar vara enskild egendom. Detta sammanhänger med att de svenska äktenskapsförorden oftast följer vissa mallar och i enlighet med dessa också brukar innehålla uttalanden om makarnas "övriga" tillgångar. Den språkliga utformningen kan variera, men jag skall här nöja mig med ett exempel, taget från formulärbilagan i Norstedts Juridiska Handbok:⁴

Genom detta äktenskapsförord avtalar vi att jordbruksfastigheten Lillby 12:1 i Hemse, som Karl Johansson fått i arv [...] skall vara hans enskilda egendom, vari Svea Johansson således inte skall ha giftorätt.

All övrig endera maken tillhörig egendom skall alltjämt vara dennes giftorättsgods.

² Prop. 1989/90:87 s. 46–47 räknar visserligen med behovet av att modifiera äktenskapsförordets tillämpning när det använder sig av rättsliga kategorier som saknar direkt motsvarighet i den nya tillämpliga rättsordningen, men frågan i vad mån sådana modifieringar behövs har överlämnats "åt den praktiska rättstillämpningen".

³ Se prop. 1989/90:87 s. 41 och *Maarit Jänträ-Jareborg* i SvJT 1994 s. 460–461.

⁴ Se Norstedts Juridiska Handbok, 17 uppl., 2001, s. 1204.

Den i citatets första stycke omnämnda fastigheten skall i enlighet med det ovan sagda behandlas som makens enskilda egendom även efter att främmande lag senare blivit tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden. Men vilken betydelse skall man tillmäta det andra stycket efter att svensk lag slutat att vara tillämplig mellan makarna? Vid en bokstavig tolkning kan andra stycket uppfattas som ett avtal mellan makarna om att den övriga egendomen skall förbli giftorättsgods. Så länge svensk lag är tillämplig följer detta dock redan av äktenskapsbalken och andra stycket kan därför tänkas inte ha haft något annat syfte än att erinra makarna om det gällande rättsläget. En sådan påminnelse, som endast syftar till att beskriva rättsläget, kan knappast tillerkännas någon bindande verkan för parterna och bör rimligtvis inte "överleva" ett byte av tillämplig lag.

Problemet kan således uppfattas som avseende äktenskapsförordets tolkning. I mina samtal med erfarna familjerättsadvokater har dessa bekräftat att tillägget om övrig egendom praktiskt taget aldrig tillmäts någon självständig rättslig betydelse vid upprättande av äktenskapsförord. Enligt min mening bör ett sådant tillägg således normalt tolkas som endast en påminnelse om det som ändå gäller snarare än en lagvalsöverenskommelse eller en särskild överenskommelse enligt vilken de "övriga" tillgångarna skall förbli giftorättsgods. Med hänsyn till utformningen av 7 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken kan det för övrigt ifrågasättas om en överenskommelse av det sistnämnda slaget vore giltig, eftersom lagrummet endast nämner möjligheten att göra egendom till enskild eller, genom ett nytt äktenskapsförord, omvandla enskild egendom till giftorättsgods. Någon

möjlighet att överenskomma att giftorättsgods skall förbli giftorättsgods omnämns inte. Den i lagrummet omnämnda omvandlingen av enskild egendom till giftorättsgods kan visserligen inte betecknas som blott en påminnelse eller ett konstaterande av det som ändå gäller, men den bör enligt min mening inte tolkas som ett avtal om just giftorätt utan snarare som ett avtal om att det tidigare äktenskapsförordet inte längre skall gälla och att tillgångarna återförs till den legala ordningen.

Det kan naturligtvis tänkas att ett i Sverige hemmahörande par i samband med en (förestående) flyttning till utlandet hyser legitim

önskan att deras (samtliga eller "övriga") tillgångar förblir giftorättsgods och att de vill ingå ett rättsligt bindande avtal därom. De bör i så fall rekommenderas att i enlighet med 3 § i 1990 års lag skriftligen avtala att svensk rätt skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. En dylik lagvalsöverenskommelse, som inte ens behöver registreras (jfr NJA 1997 s. 37), torde vara ett säkrare sätt att uppnå det önskade resultatet än försök att behålla giftorättssystemet genom att direkt hänvisa till det i ett äktenskapsförord.

Michael Bogdan